

Azarias themabijeenkomst 4 maart 2003

“Ita Wegman en de Identiteit van de Heilpedagogie”

ter gelegenheid van haar 60ste sterfdag

In een stemmige zaal staat op een houten standaard een portret van Ita Wegman. Een vrouw met een wakkere blik. Eronder staan in twee manden kleurige lenteboden te bloeien. Een klein stilleven als ode aan een bijzondere vrouw. Een klein gezelschap heeft zich verzameld om Bart de la Houssaye te horen vertellen over haar leven. Een verslag van Alexandra Buijsman.

Inleiding

De identiteit van de heilpedagogie is een belangrijk vraagstuk van deze tijd. In kort bestek willen we proberen dit vraagstuk te verhelderen. Maar voor je naar de toekomst gaat kijken en de vraag stelt: wat willen we nu eigenlijk, geldt het motto: het verleden bepaalt de toekomst. Als we terugblikken naar de oerimpuls van de heilpedagogische beweging stuiten we op de pionier Ita Wegman, wiens 60ste sterfdag op 4-3-2003 een feit is. Haar biografie bevat bijzondere elementen die ons wijzen naar de identiteit van de heilpedagogie.

Biografie Ita Wegman

Ita werd geboren op Oost Java op 22 februari in 1876. Haar vader was een cholericus, directeur van een suikerplantage. Ita was de oudste van 5 kinderen. Ze trok veel op met haar een jaar jongere zusje. Het is een fenomeen in haar biografie dat ze op jonge leeftijd geconfronteerd werd met gehandicapt zijn en met de dood. Toen ze 3 was werd er in het gezin een gehandicapt broertje geboren. Voordien was een broertje op 1 jarige leeftijd overleden en een broertje die in 1881 geboren werd, overleed op 9 jarige leeftijd.

Dit heeft diepe indruk op de jonge Ita gemaakt. Zij was een mooi kind, haar ouders waren trots op haar. Als kind was het opvallend dat zij niet met poppen speelde, mensen niet direct begroette, maar alles bekeek van een zekere afstand. Pas later sprak ze tegen hen.

Ze observeerde de mensen om haar heen vooral, maar nam wel vaak initiatieven, vooral als het ging om de leiding te nemen bij het organiseren van spelletjes met andere kinderen. Toen ze 15 jaar was, ging ze met haar zusje naar Holland om daar in Arnhem hun school af te maken. Met 18 jaar keerden ze terug naar Java, alwaar haar zusje veel uitging en al spoedig trouwde in 1896. Zijzelf leerde op de boot een jonge officier kennen en verloofde zich met hem, maar hij overleed na een jaar aan tbc. Weer ontmoette zij de dood...

Ita nam muzieklessen en kwam via haar muzieklerares in verbinding met de theosofie. Ze las de boeken van Blavatsky en besloot tevens vegetariër te worden. Dit alles leverde veel strijd op met haar vader. Kenmerkend voor Ita is dat ze hierbij altijd haar eigen weg is blijven gaan. Toen haar vader hartproblemen kreeg, keerden haar ouders in 1900 terug naar Holland en Ita ging mee. Haar zusje bleef met haar man in Indonesië en haar gehandicapte broertje bleef in een inrichting (overleed in 1927 in Rotterdam, 48 jaar oud).

Ze ging, tot ongenoegen van haar ouders, in Utrecht gymnastiek en massage studeren en behaalde in 1902 haar heilgymnastiek diploma. Ze hoorde met grote interesse over de ontwikkelingen in de theosofische beweging, waar Annie Besant de leiding overgenomen had na de dood van Blavatsky in 1891 en Rudolf Steiner tot secretaris benoemd was. Rudolf Steiner (ook hij had een gehandicapt broertje) beleefde de geestelijke wereld als een realiteit en was in zijn schooltijd al bezig met de vraag hoe het mogelijk was om een brug te slaan tussen de aardse en geestelijke wereld. Zeven jaar werkte Rudolf Steiner op het Goethe archief in Weimar. Hij bestudeerde en becommentarieerde de werken van Goethe en vond daarbij steun voor zijn zoektocht om met vol bewustzijn te komen tot het waarnemen van spirituele realiteiten. Pas met 42ste jaar (1903) was hij zover, dat hij naar buiten kon treden met eigen ervaringen en bevindingen. Binnen de theosofische vereniging vond hij een groep mensen, die hierin geïnteresseerd waren. Met zijn ideeën stond Rudolf Steiner lijnrecht tegenover die van Blavatsky, die het “Ik” juist wilde uitschakelen en in trance haar

bevindingen opschreef in vele boeken. Op 4 april 1904 hield Steiner een voordracht over het sprookje "De groene slang en de schone lolie" van Goethe. Hierin gaat het over het offer, dat gebracht moet worden om een brug tussen twee werelden te slaan. De inspiratie voor deze beelden had Goethe ontvangen aan de oever van de Saale, een rivier, die ook door Jena stroomt, dichtbij de plek waar in het jaar 1924 de Lauenstein, het 1^e heilpedagogische instituut, zal ontstaan. Na afloop van de lezing vroeg Ita Wegman aan Rudolf Steiner hoe en waar ze nog meer van deze esoterie kon ervaren. Hij zag meteen dat er iemand voor hem stond met een essentiële vraag en nodigde haar uit in de occulte kring, die zich rondom hem gevormd had. In 1909 verscheen van zijn hand het boek: *Wie erlangt man Erkenntnis der höheren Welten?* (Nederlandse vertaling: *De weg tot inzicht in hogere werelden*) Veel theosofen zien hem als charlatan. Ita Wegman schreef in haar dagboek: "Er ist mein Lehrer, er war mein Lehrer und wird in der Zukunft mein Lehrer sein." In 1905 had ze een gesprek met Steiner en volgde ze zijn raad op om arts te worden en te gaan studeren in Zürich, Zwitserland. Ze vraagt niet waarom, maar haalde eerst haar gymnasiumdiploma en ging toen voor arts studeren. In 1911, ze was toen 35 jaar, haalde ze haar artsdiploma.

In 1907 ontstond er in München, tijdens een congres van theosofen, spanning tussen Annie Besant en Rudolf Steiner. De leden moesten kiezen tussen de theosofische Vereniging en de nieuw op te richten antroposofische Vereniging. Ita sprak tot Steiner: "Ik blijf bij u."

Vanaf dan was de oude, karmische verbinding tussen beide mensen voelbaar.

Ita richtte een privé praktijk op en later ook een privé kliniek met 12 bedden. Ze vroeg daarbij af en toe de raad van Steiner. Ook startte ze een laboratorium voor het maken van plantaardige geneesmiddelen. Ita Wegman schreef vele brieven aan artsen, waarin ze om samenwerking vroeg, maar dit ging moeizaam. Toch had ze een onvermoeibare intentie om tot een nieuwe geneeskunde te komen en zocht daarbij de hulp van de geestelijke wereld.

In de oudejaarsnacht van 1922-1923 brak er brand uit in het geheel uit hout opgetrokken Goetheanum, waarvoor in september 1913 de grondsteen was gelegd, na afloop van een lezing die Rudolf Steiner hield. Tot ver in de omtrek waren de torenhoge vlammen te zien. "Tempel van de antroposofen in de as gelegd" stond er de volgende dag in de krantenkoppen te lezen. Op het moment van de brand stonden Ita Wegman en Rudolf Steiner daar samen te kijken en toen gebeurde er iets bijzonders, beiden hadden herinneringen aan de mysteriën van Efese (waar ze bij een geheel uit hout opgebouwde tempelbrand aanwezig waren) 1923 was een dramatisch jaar voor Rudolf Steiner. Hij wachtte op een vraag... In augustus van dat jaar vroeg Ita Wegman in Engeland aan Steiner: Is het mogelijk om weer een mysterie geneeskunst te ontwikkelen, zoals er vroeger in de tijd van de oude mysteriën geweest is?

In die tijd leefde Hippocrates van 460 tot 377 voor Christus (ook een Michael tijdperk 550 - 200 v Chr.) Toen werden zieken naar mysterieplaatsen gebracht, alwaar ze door uitleg van hun dromen genezen werden met adviezen over juiste voeding en leefwijze. Hippocrates nam waar dat de sluier tot de geestelijke wereld niet meer te doorbreken was en werd de eerste arts, die er op uittrok en planten zocht ter genezing.

In 1923 bracht Rudolf Steiner in aanwezigheid van zo'n 800 leden deze nieuwe mysteriën in de Weihnachtstagung. In de ochtend sprak hij over de Grondsteen, in de middag richtte hij een nieuwe antroposofische vereniging op en in de avonden gaf hij lezingen over "Die Weltgeschichte in antroposophischer Beleuchtung und als Grundlage der Erkenntnis des Menschengesistes." Men dacht aan de avonden als een ontspannend verhaal over een stuk geschiedenis, nadat in de zeven ochtenden langzaam de grondsteenspreuk werd opgebouwd en 's middags in urenlange besprekingen de statuten voor de nieuwe vereniging werden vastgelegd. Hij sprak daar over twee individualiteiten gedurende verschillende aardelevens, die naar later bleek, hemzelf en Ita betrof. Tijdens deze conferentie vonden gesprekken plaats met drie jonge mannen die naar Rudolf Steiner gekomen waren om hulp bij het werken met gehandicapte medemensen te vragen.

Op 2 januari 1924 hield Steiner 's morgens een voordracht voor jonge artsen, de zgn. Jung - Medizinerkurs. Daar bleek dat hij zeer vermoeid was en zittend sprak hij de mensen toe.

Hij sprak daar uitdrukkelijk ook voor de drie aanwezige jonge heilpedagogen die hij had uitgenodigd: Alfred Strohschein, Siegfried Pickert en Franz Löffler.

Op 5 januari sprak hij in deze cursus over de Heilende Geister, over dat het niet alleen belangrijk is kennis te hebben, maar ook om toegang te zoeken tot de genezende stroom.

In 1924 startte in Lauenstein de eerste instelling voor Seelenpfl ege bedürftige Kinder.

Op een vraag hield Steiner daar in juni en juli 12 voordrachten, de zgn. heilpedagogische cursus. (thans onder de titel "Genezend opvoeden" nieuw verschenen) 22 maart 1925 verscheen er in het weekblad Goetheanum een advertentie van d e Lauenstein. Steiner had alle kinderen besproken. Acht dagen later stierf hij... op 30 maart 1925. Er brak paniek uit, hoe moest het verder? Ita Wegman raakte sterk betrokken bij de verdere groei, zij was een vrouw van de daad, niet van het woord, zij werkt e dienend aan de medische beweging. Ita Wegman staat centraal bij de uitbreiding van de heilpedagogische beweging in de daarop volgende jaren. Bij alle nieuwe initiatieven zal ze aanwezig zijn.

Identiteit Heilpedagogie

De missie van de heilpedagogische i nstellingen zou volgens Steiner en Wegman moeten zijn dat zij tot cultuureilanden zouden uitgroeien, tot plaatsen, gemeenschappen waarmee gezondmakende krachten zich kunnen verbinden. Deze helende krachten komen uit de Mercuriussfeer. Ita had deze beweeglijkheid en de kracht om ondanks alle tegenslagen toch door te gaan. Zij had het moeilijk in de vereniging en werd eruit gezet! Toch ging zij door en gaf niet op. Ze sprak over Rafael, een aartsengel uit de Mercuriussfeer, broeder van de mensheid, die je kunt aanroepen via meditatie of een spreuk, om om hulp te vragen, om "Heilerwille," om de wil tot genezing. In het apocriefe boek Tobias gaat deze op weg om genezing voor zijn blinde vader te zoeken. Op de markt ontmoet hij de incarnatie van Rafael in de persoon Azarias. Azarias helpt hem als (therapeutisch) begeleider op zijn zoektocht.

Rafael vertegenwoordigt de "Heilerwille." En voor de "Heilermut" staat Michael, een ander hoog geestelijk wezen. Maar hoe doe je dat, helende geesten betrekken bij het werk? Als je met mensen een gemeenschap vormt vanuit een gemeenschappelijk ideaal, kunnen zich daarmee wezens verbinden, die helpen bij genezingsprocessen.

Op 4 maart 1943 overleed Ita Wegman in Ascona. Zij had de enkele jaren daarvoor de wens uitgesproken dat er niet over haar biografie verteld zou worden, maar vooral over het feit dat zij haar hele leven in dienst van Rudolf Steiner had gesteld, daadkrachtig en onopvallend.

Samenvattend kunnen we de volgende biografische elementen noemen die ook kenmerkend zijn voor de heilpedagogie:

- **Dienend werken** t.a.v. de (gehandicapte) mens en daarmee mogelijk maken dat genezende wezens zich met ons werk kunnen verbinden. Heilerwille.
- **Karmaopenbaringen zijn nodig.** Het gaat om het bewustzijn, om te leren gaan met de Ahrimanische krachten. Alle voordrachten door Rudolf Steiner gehouden tussen februari en september 1924 zijn ingebed in karma voordrachten. Ook de heilpedagogische cursus! Een uitspraak van Ita Wegman: met de openbaringen van het karma is de strijd tussen Michael en Ahriman begonnen.
- **De drie en vierledigheid kunnen uitleggen** is belangrijk, zodat er een verbinding gelegd kan worden tussen wetenschap en de geesteswetenschap.
- **Het etherlichaam is de basis is voor de gezondheid.** (salutogenese)
- **Nieuwe mysteriën zijn wilsysteriën.** Het gaat erom dat we vaststellen wat we willen.

Tot besluit het begin en het einde van de heilpedagogische cursus, twee zinnen uit de Nederlandse vertaling: "Genezend opvoeden."

"Welnu beste vrienden, wij hebben dus een aantal kinder en onder onze hoede met een onvolledig gebleven ontwikkeling, die van daaruit moeten worden opgevoed of voor zover mogelijk moeten worden genezen." "Ik wens u kracht en doelgerichtheid toe, en dat uw wil goede vruchten mag dragen, beste vrienden."

Het gaat om het genezen...met kracht en doelgerichtheid.